ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՒԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ 1867 — ԹԻՒ 800

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ · 4 ՄԱՐՏ

Եւրոպիոյ լրագրութիւնները կը շարունակեն ընդարձակ յօդուածներ գրելու և երկար բացատրութիւններ տալու 'ի մասին կարգադրութեան Արեւելեան խնդրոյն ։ Այս գործոյն նկատմամբ՝ Աւստրիոյ կառավարութեան արտաքին գործոց տեսուչ մօսիւ տը Պէօյսթ շրջաբերական նամակ մի հրատարակեց մօտերս, որ կենդանապէս հասարակութեան վերայ մեծ տպաւորութիւն ըրաւ . ըստորում այս շրջաբերականին իմաստէն կը կարծուի թէ Աւստրիան իւր քաղաքականութիւնը փոխած է 'ի նպաստ Պետերպուրկի դաշնչին . վասնզի Արեւելեան գործոց կարգադրութեանը վրայօք խօսելով, կառաջարկէ մեծ տէրութեանց՝ որպէսզի վերաքննուի 1856ին եղած դաշնադրութիւնը որ՝ ինչպէս յայտնի է, Ռուսիոյ քաղաքական ընթացքը կը չափաւորէ Արեւելքի մէջ ։

“Բայց, կ'ըսէ Ֆօրէն Օֆիս օրագիրը, 'ի դիպուածի որ Աւստրիոյ այս առաջարկութիւնը ընդունուի, միթէ մօսիւ տը Պէօյսթ ճշմարտիւ կը յուսա՞յ եւրոպական տէրութեանց դաշնակցութեանը մէջ մտցնել զՌուսիան Արեւելեան գործոց նկատմամբ ։ Եւրոպական դաշնակցութիւնը ամեն ջանք 'ի գործ դրաւ միշտ հաստատուն պահելու օսմանեան կայսրութիւնը . իսկ Ռուսիան ամեն ջանք 'ի գործ դրաւ միշտ կտոր կտոր ընելու զայն ։ Արիւնալից պատերազմ մը եւս, եւրոպական դաշնակցութիւնը հրատարակեց այս կայսրութեան ամբողջութիւնը՝ իբրեւ հարկաւորութիւն մի հասարակաց կարգին . իսկ Ռուսիան այս պատերազմը յառաջ տարաւ արգիլելու համար որ այս ամբողջութիւնը չընդունուի ։ Եւրոպական դաշնակցութիւնը կը ցանկայ որպէսզի քրիստոնէական ցեղերը օսմանեան ցեղին հետ միաւորուին քաղաքականապէս . իսկ Ռուսիան այս ցեղերուն բաժանումը կ'երազէ ։ Եւրոպական դաշնակցութիւնը կուզէ որ Թուրքաստանը չէզոք երկիր մը մնայ, ուր քաղաքականութիւնը պիտի շարունակէ իւր բարիքը տարածելու, սպասելով ապագային բարեացը . իսկ Ռուսիոյ վերայ կասկած կ'ըլլայ՝ թէ կուզէ տիրապետել Թուրքաստանի ։ Ուստի ո՞ր ողջամիտ անձը կրնայ հաւատալ թէ 'ի մէջ այսչափ իրարու հակառակ պահանջմանց, անկեղծ համաձայնութիւն մի կարելի ըլլայ յանկարծ հաստատուիլ” ։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս յօդուածը անկարելի կը համարի անկեղծ համաձայնութիւնը Ռուսիոյ կառավարութեան միւս մեծ տէրութեանց հետ 'ի մասին Արեւելեան գործոց . համաձայնութիւն՝ զոր կերպիւ իւիք կը հաստատէր Նաբոլէոն կայսեր գահախօսութիւնը . քանզի կ'ըսէր թէ Ռուսիան յօժարամիտ է իւր քաղաքականութիւնը չզատել Գաղղիոյ քաղաքականութենէ 'ի մասին կարգադրութեան Արեւելեան խնդրոյն ։

Այս օրերս Փարիզէն հասած հեռագրալուր մի կը ծանուցանէ, թէ Պետերպուրկի մէջ կը հաւաստեն եղեր թէ Ռուսիոյ դեսպան Իգնաթիէֆ զօրապետը յորդորեր է զԲարձրագոյն Դուռը՝ որ Կրիտը Հէլլադայի շնորհէ ։ Թէպէտև Կ. Պոլսոյ պաշտօնական օրագիր մը սուտ կը հանէ այս լուրը, այսու ամենայնիւ հասարակութիւնը մեծապէս զարմացաւ այս բանին վերայ, որ տէրութեանց մէջ, Արեւելեան գործոց նկատմամբ համաձայնութիւն չըլլալուն ապացոյց մի կը համարուի . քանզի եթէ կատարեալ համաձայնութիւն ըլլար, հարկաւ այսպիսի յորդոր և այսպիսի խրատ մի միայն Ռուսիոյ կառավարութեան կողմանէ չէր կրնար տրուիլ ։ Վերջապէս պիտի չուշանամք ստոյգը իմանալ այս դէպքին վրայօք ։

Բարձրագոյն Դուռը՝ իւր դաշնակից մեծ տէրութեանց խրատուցը ուշադրութիւն մատուցանելով, որոշեց թող տալ իւր իրաւունքը պահապան զօրք ունենալու Սրպի իշխանութեան բերդերուն մէջ ։ Այս խնդրոյն նկատմամբ հարկաւոր եղած կայսերական հրովարտակը արդէն յանձնուեցաւ, կ'ըսեն, յիշեալ իշխանութեան գործակալին որ 'ի Կ. Պոլիս ։ Հետեւաբար այս գործը, յորմէ ծանր հետեւութիւններ կրնային ծագիլ, լմնցած կը համարուի ։

Կրիտէի ապստամբութեան վրայօք հասած լուրերը ըստ մեծի մասին իրարու հակառակ են ։ Այն ինչ կ'ըսեմք մէկ կողմէն թէ ապստամբները՝ մանաւանդ մօտ օրերս, զօրանալու վերայ են ըստորում օգնական կամաւոր զօրքեր ու պատերազմական և ուտելիքի վերաբերեալ պաշարներ անպակաս կը յուղարկուին Սիրայէն, միւս կողմէն կը հաստատեն թէ կայսերական զօրագնդերը միշտ յաղթութիւններ տանելով ապստամբաց վերայ՝ հալածական ըրած են զանոնք լեռներուն վերայ ։

Ստոյգը այն է որ, Կրիտէի ժողովուրդը արդէն տաղտկացած ըլլալով այս ապստամբութենէն որ վերջին չքաւորութեան ու խեղճութեան մէջ ձգեց զինքը, կ'ըփութայ՝ կայսերական բարեգութ հրամանացը համեմատ, իւր երեսփոխանները ընտրելու . որոնք Կ. Պոլիս երթալով՝ իրենց հայրենեաց վերանորոգութեան և բարօրութեան վերաբերեալ հարկաւորութիւնները պիտի յայտնեն մասնաժողովոյն՝ որ հաստատուած է յիշեալ կղզւոյն յարմար և օգտակար Վարչութիւն մի կազմելու և ուրիշ բարեկարգութիւններ ընելու համար ։

Վսեմափայլ Սէրվէր էֆէնտին՝ որ յատուկ պաշտօնիւ մը Կրիտ յուղարկուած էր, մօտ օրերս կը սպասուի 'ի Կ. Պոլիս ։ Կը հաստատեն թէ Նորին Վսեմութիւնը իւր հետը պիտի բերէ յիշեալ կղզւոյն ընտրած երեսփոխանները . որոց մէջ՝ ինչպէս յայտնի է, մահմետական երեսփոխաններ ևս կան ։

Նշանակութեան արժանի է սակայն, թէ Կրիտէ Յունաց ազգային ժողովը ապստամբական կառավարութիւն մի հաստատեց այս օրերս յանուն Գէորգ Առաջնոյն՝ Թագաւորին Հէլլէնացւոց ։ Այս առժամանակեայ կառավարութիւնը եօթը անդամ ունի Կրիտէի երեք բաժիններէն, և մէկ ատենադպիր ։ Բաց յայսմանէ ապստամբ կրէտացւոց ընդհանուր ժողովը բողոքագիր մի յուղարկեց մեծ տէրութեանց հիւպատոսներուն, որոց կը ծանուցանէ թէ բոլորովին անհիմն է այն վկայութիւնը՝ թէ կրէտացւոց ապստամբութիւնը օտարաց գրգռութեամբ եղած է, և կը յայտնէ թէ Կ. Պոլիս երթալու երեսփոխանաց ընտրութիւնը սպառնալեօք 'ի գործ դրուած է և ոչ թէ ժողովրդեան ազատ կամօքը ։ Բողոքագիրը կ'աղաչէ 'ի վերջոյ, որպէսզի պաշտպան մեծ տէրութեանց և անոնց դաշնակցաց շնորհիւը ընդհանուր քուէարկութիւն ըլլայ, ինչպէս որ տեղի ունեցաւ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Նկարագրութիւն աղետալի արկածից պատահելոց 'ի Հուգլի գետ(1) Կալկաթայ' 'ի 1 Ջանէր 1867, եւ տրտմալի հետեւանաց նորին ։

Կարի յիրաւի ասաց որ ասացն՝ «զգործ վախճանին և զտիւն երեկոյն միայն ասել գովելի” ։ Մինչ բանայր արշալոյս առաջին աւուր Նորոգ ամի զօրինակ իւր զբունս՝ նոր լինել և անպատում ցօղէր զազգս բերկրանս 'ի սիրտ բնակչաց քաղաքիս, և զուարթագինն առաւօտ ժպտեալ անուշակ 'ի գէմս երեւէր իբրու աւետել խրախճանչիւք զծագումն բարեբաստիկ նոր տարւոյ . այլ աւա՜ղ գուժկան բօթաբեր հանդիպեցաւ երեկոյ՝ լինել զամենեսին 'ի սուգ և 'ի դառնահամբոյր տրտմութիւն, և զբոլորից փոխել զխրախճանս հանդիսից, և զնուագս երգոց ցնծութեան յաշխար և 'ի կականս ողբոց ։ Ահա այսչափ վաղանցուկ և սասանելի են քոյ բերկրութիւնք աշխարհ՝ և զեռ հրապուրես նորոց զմարդիկ սիրել զքեզ ։

Սովորութիւն է լեալ 'ի Կալկաթա 'ի բազմաց հետէ յամենայն Նոր տարւոյ առաջին աւուր՝ իբրեւ որ բարեկենդանութեան և հճեւանաց՝ գնալ բազմաց 'ի բնակչաց քաղաքիս 'ի «Բոտէնիկըլ Գարդըն” կամ «Կառավարանաց բաքչայ” անուանեալ այգին՝ վերաբերեալ տէրութեան, որ հաստատեալ է խոկ իբրեւ զբօսարան հասարակաց . և յետ վայելելոյ անդ 'ի զուարճութեան զօրն ողջոյն դառնալ անդրէն 'ի քաղաքն յերեկոյին ։ Ասացեալ այգի է երբեմն մղոնաւ միով հեռի 'ի Կալկաթայ՝ ընդ արեւմուտս հարաւոյ քաղաքիդ առ եզերբ Հուգլի գետոյ 'ի Հաւրայ ասացեալն կողման, և սովորաբար յամենայն Նոր տարւոյ աւուր՝ յօրինեն անդ զբազում այգի այգի տեսարանս ցանկալիս, բանան անդանօր վաճառանոցս բազմազան իրաց, ամեն զհրաշալիս ինչ բնութեան անդր 'ի ցոյց հասարակաց և կարգեն զվէս զէս տեսակս խաղուց և զբօսանաց, զայս ինչ հաստատեալ ունելով կարգ զի խրախճանչիր ցանկացող 'ի գնալ անդր՝ պարտի հատուցանել զառաջինն ռուփի մի 'ի մտանելն ընդ դուռն այգւոյն և ապա վասն միոյ միոյ 'ի տեսարանացն եւս ռուփի մի՝ եթէ ցանկասցի տեսանելն և ապա այս գումար ժողովեալ 'ի ձեռն առ այս վախճան կարգեալ վերակացուի լինի՝ նուէր 'ի նպաստ «Հաւրայ” անուանեալն հիւանդանոցի յամենայն ամի ։ Գոյով այգիս՝ որպէս ասացաւ, մղոնաւ միով հեռի 'ի Կալկաթայ՝ ընկերութիւն «Արեւելեան Հնդկաց շոգեկառաց” որպէս միշտ և յայսմ Նոր տարւոյ աւուր, ընծայեալ էր զերկոսին փոքրիկ գետանաւս շոգենաւս իւր ածել նորոց զժողովուրդն յայգի անդր . և յութն ժամէ առաւօտեան սկսեալ մինչ ցերկրորդն զկնի միջօրէին՝ փոխ ի փոխ երկոքին շոգենաւքն գնալով և վերադառնալով ածէին զմեծ բազմութիւն 'ի ժողովրդոց քաղաքին առաւել քան մետասան հազար անձանց՝ յայգին ասացեալ . և այս բազմութիւն ամբոխ բազկանայր գրեթէ յամենայն ազգաց եղելոց 'ի Կալկաթա, և յանձանց ամենայն աստիճանի և հասակի ('ի քրիստոնէից միայն) երկուց սեռից խակ ։ Ի չորրորդ ժամու զկնի միջօրէին՝ մին 'ի շոգենաւուցս անուանեալ «Հաւրայ” (քանզի ժամ էր այնուհետև վերադարձման) գտեալ զչափաւոր թիւ անձանց՝ ցանկացողաց վերադառնալ 'ի քաղաքն, առեալ զնոսա յինքն մեկնեցաւ անտի . և զի յայնմհետէ օրն սկսանէր տարաժամիլ՝ հետզհետէ գալով մեծի մասին բազմութեան եղելոց յայգւոջ անդ՝ յեզր գետոյն, սպասէին դարձի միւս շոգենաւուն անուանեալ «Կալկաթա” որ մինչ այս մինչ այն ժամանեաց անդ ։ Այնչափ յաղթաթիւ էր ամբոխն 'ի ժամու յափն գետոյն, մինչ յըմթացս սակաւ վայրկենից լցաւ շոգենաւդ գրեթէ ծայր է 'ի ծայր յոյժ առաւել քան զչափն խուռն բազմութեամբ . և անսանելով զի մնացեալքն արտաքոյ զեռ մղին զմիմեանս մտել 'ի ներքս գործել՝ եղաւ շոգենաւն խիղյն յըմթացս ։ Էր ժամ իբրեւ հինգերորդ և կէս ։ Թիւ ամբոխի եղելոյ 'ի նաւի աստ անցանէր զուցէ զութ հարիւրովք, և գրեթէ երրորդ մասն նորա բազկանայր 'ի տիկնանց և 'ի մատաղատի մանկանց ։ Խաղացեալ նաւուն յառաջ 'ի դէտ անդր 'ի միջոցի իբրեւ հնգետասան վայրկենից՝ եհաս 'ի գետափին անուանեալ «Նեմթիմալ գահթ”, ուր զտեղի առեալ էջուց իբրեւ 200 'ի նաւորդացն 'ի ցամաք, և անդէն յուղի եղեալ յառաջել սկսաւ դէպ 'ի Կալկաթա ։ Յըմթացս իբրեւ հնգետասան վայրկենաչափ միջոցի ճանապարհորդութեան իւրոյ յառաջեալ դահճէդ՝ ընթանայր շոգենաւն յապահովս, յորում միջոցի նաւորդք ամենայն անհոգ կացեալ 'ի հարկէ՝ յանշիկեցէ վտանգէ վայելէին 'ի խրա

(1) Կամ Գանգէս գետ ։

Նիցցայի, Սավօյիայի, Վենետիկի մէջ և ուրիշ տեղուանք՝. և այս քուէարկութիւնը հիպատոսաց վերատեսչութեամբը 'ի գործ դրուելով՝ ժողովրդեան ազատ կամքը իմացուի ։

Անգղիոյ պաշտօնէից խորհրդոյն մէջ մասնաւոր փոփոխութիւն մի եղաւ 'ի պատճառս քուէից նուազութեան զոր յիշեալ խորհուրդը ունեցաւ երեսփոխանական ժողովոյն մէջ՝ ընտրութեանց բարեկարգութեան խնդրոյն վրայօք ։ Այս ծանր գործը, Ֆէնիան կոչուած իռլանտացի ապստամբաց գաղտնի միաբանութիւնը, և ուրիշ 1—2 դժուար խնդիրներ՝ Անգղիոյ կառավարութեան և պարլամէնթին ուշադրութիւնը բոլորովին գրաւած են. այնպէս որ, Արևեան խնդրոյն վրայօք այնչափ մեծ հոգ չտանելով՝ Գաղղիոյ կառավարութեան քաղաքականութեանը կըհետևի ըստ այսմ մասին ։

Եւրոպիոյ լրագրութիւնները հրատարակեցին թէ Պուքրէշի մէջ գաղտնի դաւադրութիւն մի երևան ելլելով ընդդէմ Կարոլոս իշխանին կառավարութեանը շատ կասկածաւոր անձինք բռնուեր ու բանտարկուեր են ։ Բայց յիշեալ մայրաքաղաքէն Մարտի 1էն ըստ նոր տումարի՝ հասած նամակները բոլորովին կըստեն այս լուրերը՝ յաւելցնելով թէ հանդստութիւնը կատարելապէս կըտիրէ Մոլտովալաքիայի մէջ։

Աւստրիան Մաճառներուն ինքնօրինութեան պահանջմունքը ընդունեցաւ և համաձայնութիւնը կատարելապէս հաստատուեցաւ այս հզօր ժողովրդեան և Աւստրիոյ կայսրութեան մէջ ։ Սակայն Պոհէմիայի ազգային ժողովն ալ այս գիջումէն յորդորուելով, կուզէ միևնոյն ինքնօրինութիւնը ձեռք բերել ։ Այս պատճառաւ քիչ մը խիստ ուղերձ մի մատոյց Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսեր ։ Նորին Վեհափառութիւնը՝ որ չկրնար իւր իշխանութեան ներքև եղած ամեն փոքրիկ ազգայնութեանց ինքնօրինութիւն շնորհել 'ի վնաս կայսերական գահոյն, մերժեց Պոհէմիացւոց խնդիրը ու անոնց ազգային ժողովը լուծեց ։

Գաղղիոյ կայսերական գործարանները, նմանապէս ուրիշ զանազան գործատունները, որոնք պատերազմի պաշտօնէական պատուէրներ ընդունած են փիւզի Շասըփօ կոչուած նորահնար հրացաններէն շինելու, յանձնառու եղան ամիսը 50,000 հատ յանձնելու Գաղղիոյ կառավարութեանը ։ Հետևաբար Մարտի 1էն մինչև վերջ փետրուարի 1868, 600,000 հրացան յանձնուած պիտի ըլլայ ։

Հելլէնական կառավարութեան ընթացքը, կըսէ Բէյի օրագիրը, կըսկսի յուզել Գաղղիոյ օրագրութիւնները. որոնք միաբանութեամբ կըզարմանան թէ ինչ մօք Հելլատան զինուորական պատրաստութիւններ կընէ և գործակալներ կըյուղարկէ Բարձրագոյն Դրան հպատակ վիճակաց մէջ, որպիսի են Արփը, Գառատաղը և Մոլտովալաքիան ։ Փարիզի Բաթրի և Տէպա օրագիրները խստութեամբ կըդատեն Հելլատայի այս շարժումները ։

"Ի՞նչ ճնշման ներքև, կըսէ Բաթրի, Հելլատան 'ի գործ կըդնէ այս ընթացքը. որո՞ց խրատուցը կըհնազանդի ։ Ո՞ր տէրութեան կողմանէ սպառնալիք կըլլայ իրեն ։ Տարակոյս չկայ թէ Հելլատան պաշտպան տէրութիւններէն աւելի աղէկ պաշտպանուած է քան թէ իւր զինուորական պատրաստութիւններովը և դրօշակի ներքև կանչելով իւր ամեն կենդանի զօրութիւնները ։ Եւ ի՞նչ են այս զօրութիւնները ։ կերևի մեզ թէ Հելլատան այս կերպիւ կուզէ մտացածին ուրուականի մը դէմ մարտնչիլ":

Իսկ Տէպա լրագիրը այսպէս կըսէ ։

"Ո՞րն վնաս հասցնել կուզէ հելլէնական կառավարութիւնը ։ Թուրքաստանի՞ թէ իրեն, այսինքն իւր գանձուն և իւր անդորրութեանը. յորմէ մեծ կարօտութիւն ունի դարմանելու համար զխնամները՝ զորս անկարգ վարչութիւն մի երկար ժամանակէ 'ի վեր պատճառեց տէրութեան բարօրութեանը և ազգային յարգին . . . Բայց ամենևին միաքերնէս չանցնիր թէ Գէորգ Թագաւորին կառավարութիւնը կարող ըլլայ ճշմարտիւ պատերազմ ընելու խորհիլ ։ Վասնզի ինչպէս կարելի է պատերազմ ընել առանց սակի, առանց զինուց և առանց դաշնակից ունենալու ։ Եւ յայտնի է որ Հելլատան այս միջոցներէն մէկն ալ չունի, ու անկարողութեան մէջ կըգտնուի ։

"Արդ՝ դարձեալ կըխրատեմք Հելլատայի որ աշխատի ճանապարհներ շինելու, ջրանցքներ բանալու, իւր երկրագործութեան արդիւնքը սպառելու տեղուանք ճարելու, և հոգ տանի պաշտպանելու երկրագործութեան առուտուրը ընդդէմ երկու թշնաւոր վիրաց որ կըտանջեն զայն, որ են վաշխը ու աւազակութիւնը ։ Վերջապէս կըխրատեմք Հելլատայի որ հարկաց դրութիւնը բարեկարգէ. վասնզի այժմեան դրութիւնը երկրագործը աղքատացնելու վրայ է, առանց զէրութիւնը հարստացնելու ։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան՝ յորմէհետէ Եգիպտական փոխարքայութեան գահը նստաւ, անդադար կաշխատի երկրին ընդհանուր բարօրութիւնը աւելցնելու. որ ուրիշ բանով չկրնար ըլլալ բայց միայն երկրագործութիւնը ըստ ամենայն մասին պաշտպանելով, օրէնքները բարեկարգելով. արդարութիւնը յառաջ տանելով. հասարակաց կրթութիւնը և վաճառականութիւնը զարգացնելով։ Ն. Բարձրութիւնը այս ամեն իմաստուն տնօրէնութիւնները 'ի գործ դրաւ և յաջողեցաւ հասարակաց անդորրութիւնը և ապահովութիւնը կատարելապէս հաստատելու. որով Եգիպտոսի քաղաքացւոց և գիւղացւոց գոհունակութիւնը լիուլի ձեռք բերած է ու անոնց ամենուն ջերմեռանդ օրհնութիւնները կըվայելէ. ժողովուրդը անդադար բարեմաղթութիւններ կընէ առ Աստուած վասն երկարութեան ու առողջութեան կենաց բարձրա. Իսմայիլ փաշային ։

Եգիպտոսի հարստութեանը մէկ փոքրիկ ապացոյց մի տալու համար, արժան կըհամարիմք ծանուցանելու թէ, ուշադրութեամբ եղած վիճակագրութեան մը համեմատ, 1860ին Եգիպտոսի մէջ մտած բոլոր վաճառաց գումարը՝ 2 միլիոն 500,000 լիրայի և դուրս ելածներունը՝ 2 միլիոն 800 000 լիրայի հասած է ։ Յամին 1863, ներս մտած վաճառաց գումարը 4 միլիոն լիրա և դուրս ելածներունը 8 միլիոն 500,000 լիրա էր ։

Բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային օտար տէրութեանց հետ ունեցած յարաբերութիւնները խիստ բարեկամական և մտերիմ են ։ Անցեալները ծանուցինք թէ Մեծին Բրիտանիոյ Թագուհին Օրտր տիւ Պէն կոչուած կարգին մեծ շքանշանը յուղարկած է փոխարքային ։ Այժմ կըծանուցանեմք թէ Իտալիոյ Վիքթոր—Էմմանուէլ Թագաւորը հաճեցաւ Աւետումի կարգին մանեակը և երկու խիստ գեղեցիկ ձիեր յուղարկելու Նորին Բարձրութեանը ։ Այս շքանշանը և ընծան Քասթիլյօնէ կոմսին ձեռօք յանձնուեցան, որ յատկապէս այս պաշտօնով Եգիպտոս յուղարկուած էր ։

Անցեալները ձայն մի տարածուեցաւ թէ Եգիպտոսի փոխարքայն իւր զօրաբանակին թիւը հարիւր հազարի պիտի հասցնէ ։ Այս լուրը բոլորովին սըխալէ. քանզի Նորին Բարձրութիւնը ոչ միայն իւր զօրքը չաւելցներ, այլև կիսով չափ անոնց թիւը պակսեցնելու հրաման տուած է ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կոստանդնուպոլսոյ Քօօրիէ տ'Օրիան լրագիրը՝ իւր թուոյն մէջ որ 'ի 2 Մարտի ըստ նոր տումարի. հետևեալ նամակը կըհրատարակէ ։

«Յարգոյ խմբագիր,

«Գաղղիոյ կայսրութեան վճռական Յայտարարութեանը մէջ, որ յիշեալ ազգին երեսփոխանական ժողովոյն մատուցաւ, մեք Հայքս մեծ ուրախութեամբ տեսանք մասնաւոր յիշատակութիւն մի մեր ազգին վրայօք հետևեալ բարեգութ խօսքերով. «Աշխարհս յառաջադիմութեամբ լեցուն ցեղ մի, որ Արևելքի մէջ արդէն մեծապէս զօրացեալ է ժամանակիս քաղաքակրթութեան ոգւով և փափաքանօքը":

«Գաղղիան միշտ վեհանձնութիւն ունեցաւ Հայոց համար և իւր այս զգացմանց ապացոյցներ տուաւ ։

«Այնինչ Արևմտեան երկիրներուն մէջ շատ կըխօսուի ուրիշ անձանդուրտ ցեղերու վրայօք, որոնք գուցէ մերինէն նուազ հաստատուն են, և կերևի թէ կըմոռնան

խութեան՝ զրուցատրութեամբ երգօք եայն ։ Արժան է յիշատակել աստանօր. զի չոգենաւս՝ զորմէ բանք են աստ ընտրուած զկնաւորապէս կազմեալ էր անցուցանել զճանապարհորդս չոգեկառաց 'ի Կալկաթայ առ հարաւ՝ միւս եզր գետոյն՝ զրութեամբ չէ ինչ մեծ և ունի այլատարաղ իմն ձև՝ օտար միանգամայն յայլ մեծամեծ չոգենաւուց ։ Եթէ 'ի դէպ իցէ կոչել այսպէս՝ է եռյարկեան. քանզի թո՛ղ զի երես նորա անուանեալն «դէք" ունի ձեղուն տախտակամած ծայրէ 'ի ծայր որ ձևացուցանէ իբրև զերկրորդ իմն աստիճան, այլ 'ի վերայ այդորիկ 'ի միջակի անդ՝ կայ կառուցեալ սենեկաձև տեղի ինչ իբրև պատսպարան յանձրևոյ՝ ուր նաւավարն սովոր է կանգնել ։ Աստի հնար է ընթերցողաց մակաբերել զի այսչափ մեծածախ ամրոց ո՛չ միայն զրաւեալ ունէր զտարրին երես չոգենաւուն՝ այլև զերկրորդն աստիճան զլխովին ։ Յընթացս վերասացեալ հնգետասան վայրկենից ապահով ճանապարհորդութեան, յանդգուշս լինելոյ նաւավարին որ 'ի բազմաց վկայի զօլ արբեալ (թէև ոմանք պնդեն զհակառակն) չոգենաւն թիւրեալ էր յուղիղ ընթացից իւրոյ քայլաչափս 100 կամ 150 յայն կողմն գետոյն ուր կարի վտանգաւոր է նաւարկութիւն սակս նուազութեան ջուրցն և լինելոյն ուրանօր աւերակի նաւու ինչ՝ ընկղմելոյ յընթացս աշեղ փոթորկին 1864 ամի, որոյ վասն կան նշանք հաստատեալք 'ի տեղւոջն 'ի կառավարութենէ քաղաքիս 'ի զգուշութիւն անծանօթից. սակայն նաւավարն՝ որ քաջ ծանօթ էր այսմ տկարացաւ զգուշանալ ։

Եւ ժամ իբրև վեցերրորդ՝ նախմայեալ էր երկիր. հրագունք յեզր գետոյն փայլէին 'ի բացուստ և նաւն մերձէր 'ի «Բանկշալն" անուանեալ գաւթ՝ հեռի 'ի Կալկաթայ իբրև ձիրնթաց մի, մինչ աշա յանկարծուստ լսելի եղև աշեղ շառաչիւն իմն իբրև ընդհարման նաւուն յէր ինչ և նաւն սկսաւ բուռն շարժմամբ տատանիլ ։ Ընդ այս շառաչիւն բարձրացաւ աննկարագրելի խառնաձայն շփոթ ինչ 'ի նաւորդսն իբրև վայրկեան մի, և ապա լռեցի կաս տարօրինակ իմն լռութիւն. ամենեքեան դաստատեալ յերեսս հայելով միմեանց իմանալ զինչ վտանգք են ։ «Ձեր վտանգ չէր վտանգ" լսելի եղև 'ի ժամուս 'ի բանի մի բերանոց «չոգենաւն ընդհարաւ 'ի նաւակ ինչ. և մինչ կէսք յերկիւղ կէսք 'ի կասկած մնային պշուցեալք, անդէն և անդ ո՛վ վայրկեան սարսափելի, վտանգըն մահաբեր եկն յերևան, և չէր անդանօր այլ տեղի ինչ կասկածանաց, զի նաւն արագ արագ սուզանէր ։ Ձև ստուգեալ էր 'ի վեր 'ի ներքնայարկէ նաւուն չոգեգործեայն գործավար, և ահա կիսով չափ լցաւ տեղին ջրով, կային խակոյն անիւք, խանգարեցան գործիք և նաւն արտաքսուագին գուժէր զիւր մօտալուտ կորուստ ։ Անհնար է ումեք աստանօր վստահանալ 'ի գրիչ իւր առ 'ի ժամուս զաղետալի տեսարան և զվճակ դժբաղդ նաւորդացն նկարագրել. թո՛ղ ընթերցողք երևակայեսցեն միայն՝ եթէ և այն չիցէ ինչ անմարթ ։ Այն ինչ բարձաւ խառնաձայն աղաղակ յամենայն կողմանց թէ «նաւն ընկղմի", և ջուրն յորդ դեղչր 'ի ներքս (քանզի ընդհարեալ նորա ընդ երկաթի խարսխանիւ ինչ՝ եղեալ յերեսս գետոյն իբրև նշան զգուշացուցանելոյ պանծանօթս զվտանգաւորութենէ տեղւոյն, ընկղմեալ էր ձեղքուած լայն ընդ յատակ իւր), սկսան նաւորդք միմիրեանց յանհնարին գաչիւն աղաղակի ձայնել վնասակս գետոյն և միրձակայ նաւուց յօգնականութիւն ։ Ի ժամուս՝ որպէս ստուգեցաւ ապա՝ չոգենաւն յետ ընկղմելոյն ջուրը յընթացս սակաւ րոպէից, բարեբաղդապէս իջեալ էր 'ի վերայ աւերակի նաւուն տասցելոյ. և թէև արդէն ջուրն բարձրացեալ յերեսս նորա իբրև կանգուն մի, այլ չունէր սուզանել 'ի խոր առաւել քան որչափ իջեալն էր, որով և հետևապէս՝ չէր ինչ վտանգ կորստեան ումեք, եթէ զինացեալ զայս սպասեալ էին նաւորդք անխռով անդանօր ցժամանել նաւակացն. բայց այս ծանօթ իմն ո՛չ հասարակաց՝ զի խորութիւն գետոյս այնչափ է 'ի բազում տեղիս մինչ կարի մեծամեծ նաւուց իսկ սուզանել աներևոյթ գլխովին կայմօք իւրեանց՝ որպէս պատահեալն է բազմիցս, և երկուցեալ իսկ թէ գուցէ կոթսայ չոգւոյն խորտակիցի՝ որ զամենեսին 'ի կէսին առնելոց էր բնաջինջ, նա մանաւանդ՝ տեսեալ ոմանց զի նաւավարն ինքնին քան զամենեսին յառաջ 'ի բաց թօթափէ զհանդերձս անկանել 'ի լող, շփոթ անհնարին երկիւղի ունէր զամենեսին և արհաւիրք զարհուրանաց մօտալուտ կորստեան այնպէս զուշ և զսրբուչ բարձեալ էր ամենեցուն 'ի գլխոյ, մինչ բազումք ո՛չ սպասելով ժամանման նաւակացն թօթափէին 'ի ջուր. յական թօթափել ամենայն սեղանք՝ աթոռք և նստարանք 'ի նաւուն ջաղխեցան 'ի կտորս կազմել լաստ. և անարգ իմն կոճղ կամ բեկոր փայտի վստահացուցանէր զստա-

Հոյլական չէր որ օսմանեան կայսրութեան մէջ մեծ տեղ մը բռնած է ու պատմական յարաբերութիւններով կայսրի օսմանցւոց հետ, այսպիսի պատրուակի մը մէջ ամեն Հայ սիրտերը ցնծութեամբ լեցուեցան տեսնելով որ Գաղղիոյ կառավարութիւնը ուրիշներուն այս մասցումը ուղղելով հաճեցաւ այսչափ բարեգութ խօսքեր նուիրել մեր ազգին :

«Վասնորոյ այսպիսի զգուշութեանց վերայ սիրտերնիս շարժելով, ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ կը մատչինք , (քանզի յանուն իմ հայրենակցացս կը խօսիմ,) մեր խորին երախտագիտութեան զգացմունքը յայտնել գաղղիացի ազգին և անոր մեծափառ վեհապետին :

«Կ. Պօլիս , 1 Մարտի Ն. Թ. 1867 :

«ՀԱՅ ՈՄՆ"

Այս կենցաղագէտ խոհական Հայուն մատուցած հրապարակական խորին երախտագիտութիւնը յանուն Ազգին՝ մեծ գովութեան արժանի է . երախտագիտութիւն՝ որուն խրախուսիչ Հայ սրտի մօտք մասնակից կըլլայ .

Սակայն ցաւալի սրտիւ կըտեսնեմք որ այսպիսի վեհանձն ազգին և այսպիսի բարեգութ կառավարութեան կրօնքին և անոնց հոգևոր գլխոյն , սրբազան Պապին կըսեմք , շատ անգամ կըդպչիմք լրագրաց միջոցաւ և առանց հարկի : Թէպէտև այս յարձակումը ուղղակի կերպիւ չէ , այսու ամենայնիւ տարակոյս չկայ թէ երբէք հաճելի չըլլար ըլլալ գաղղիացի ազգին և անոր վեհապետին որ իրենց կրօնը այսինքն կաթոլիկութիւնը , պախարակուի մանաւանդ այն ազգին լրագիրներէն , որուն յառաջադիմութեանը վերայ մարդասիրական յատուկ գութ մ'ունին :

Մեր այս համառօտ բայց հիմնաւոր դիտողութեանը յուսամք թէ ծանր ուշադրութիւն կըմատուցանեն ազգային լրագիրները . քանզի անոնց նպատակը և ջանքը ուրիշ բան չըլլար ըլլալ բայց միայն ընդհանուր ազգին օգտին և անոր ապագային վերայ հոգ տանիլ :

Անշուշտ ամեն կերպիւ փափաքելի է որ բոլոր Հայոց ազգը իւր հայրենի ուղղափառ կրօնին մէջ հաստատուն մնայ . բայց և այնպէս այս լուսաւորեալ դարուս մէջ ներելի չէ որ ատելութիւն ունենամք մեր կրօնափոխ եղբարց վերայ և ամեն առթիւ բան ուզորդ ընեմք ուրիշ ազգաց հաւատքը պախարակելու այսինքն կաթոլիկութիւնը . բողոքականութիւնը և այլն . ընդհակառակն քաղաքակրթութիւնը պարտք կըդնէ մեր վերայ յարգել իւրաքանչիւրոյն կրօնական ներքին համոզումները , հաստատուն մնալով միշտ մեր կրօնական համոզմանց մէջ :

Փետրուարի 13ին երկուշաբթի օրը՝ սուրբ Էջմիածնի կաթուղիկոսական հրաւիրակները Կ. Պօլիս հասան , որոնք են գերա. տէր Սարգիս Ճալալեանց արքեպիսկոպոսը և Ըսպետը՝ անդամ սուրբ սինոդի և առաջնորդ Շուշւոյ , արժա. Գրիգոր վարդապետ Մուշեղեանց՝ անդամ Ս. սինոդի և մեծարգոյ Նիկողայոս-Պէյ տէր Յովսէփեանց աստիճանաւոր՝ թարգման Ս. սինոդին : Իսկ Ռուսիոյ տէրութեան կողմէն՝ Կովկասեան բանակին զօրապետներէն վսեմ. Վասիլ Օկինվլեէֆ զօրապետը : Այս հրաւիրակները հետևեալ օրը ներկայացան վեհա. կաթուղիկոսնի , որ արժանաւոր յարգանօք ընդունեցաւ զանոքն :

Գերապատիւ Ճալալեանց տէր Սարգիս սրբազան արքեպիսկոպոսը , որուն ազգասիրական վեհանձն զգացմունքը և կենցաղագիտութիւնը յայտնի է ազգին ողջամիտ մասին , Ս. Էջմիածնէն բերուած հայրապետական խաչը ու գաւազանը Ն. Վեհափառութեանը մատուցանելով՝ հետևեալ իմաստալից ճառը կարդաց .

Աստուածարեալ Քահանայապետ .

Անհասանելի և անստհմանելի կամքն Աստուծոյ հրաւիրէ զՁեր Վեհափառութիւն 'ի գահակալութիւն սրբոյ Առաքելոց Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի և սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի մեծի Պարթևին Լուսաւորչայն մերոյ և առաջնորդացն հաւատոյն Հայաստանի :

Ընտրեաց նա զՁեր Վեհափառութիւն 'ի գլուխ համօրէն ազգի Հայոց և 'ի լոյս Հայաստանի վասնորոյ զնոյն բանաւոր հօտ ապաւինեալ ամբիծ արեամբ որդւոյ իւրոյ Միածնի յանձն առնէ ամենամեծ պաշտպանութեան Ձերոյին Վեհափառութեան առ 'ի վերականգնել զնա և ժառանգեցուցանել զժառանգութիւնս աւերակս, առել կապելոց ; թէ ելէք , և որք 'ի խաւարի իցեն , թէ յայտնեցարուք . հրաւիրէ զմեծ Քահանայապետդ ; զօրացուցանել զտկարս , բժշկել զհիւանդս , յանձնանձել զշփոթեալս , դարձուցանել զմոլորեալս , խնդրել զկորուսեալս , և սրբել միանգամայն յաչաց նորա ըզդառն արտասուս , բնակեցուցանելով զնոսա 'ի վայրի դալարուոջ , և սնուցանելով առ ջուրն կենաց և հանգստեան . և թէպէտ այսպիսի ամենածանր գործողութիւնք տաժանելի են և բաժակ չարչարանաց մեծի Քահանայապետիդ , սակայն լրութեան ազգիս հանգիստ և հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն :

Արդ մայր մեր սուրբ Էջմիածին ընկալեալ զայն երկնառաք շնորհ լիապատար խնդութեամբ բերկրի զուարճանալով հանդերձ , զի Տէր ողորմեցաւ մեծի Հայաստանի , պարգևելովն զՁեր Վեհափառութիւն մեծ խնամակալ , որթուն Հովուապետ և սուրբ աւանդապահ իւրոյ գոյութեան . վասնորոյ տարածեալ զբազուկ իւր սուրբ կոչէ առ ինքն . «Արի եկ միածին իմ , գեղեցիկ իմ , արի եկ առ պատուարաւ պարսպիս , երևեցո՛ զերեսս քո 'ի մեզ , զի քո անցեալ ձմեռն ցրտաշունչ , ծաղիկք գիտութեանց և բարեյաջողութեանց ծաղկեցին 'ի մեզ , տատրակք արձակեցին զձայնս իւրեանց 'ի մեհենատանց , հիւղաբարձ աղաւնիք եղեն ընդ առաջ 'ի նշան բերկրութեան , և ամենայն ուրեք ուսումնարանք մեր փթթեցին բարելով զհոտ անուշից 'ի ցնծութիւն և 'ի բերկրութիւն լրութեան ազգիս , և եղեն նոքա իբրև զգետ յորդեալ փառաւոր 'ի ծարաւուտ երկրի :

Իսկ մեք համախմբեալ բազմութեամբ 'ի տրևսուր այնպիսի գերօրինակ երկնառաք պարգևաց , զբաժակ փրկութեան Տեառն ընկալցուք և զանուն նորա յաւէտ կարդասցուք գեղեցկացեալ ծիրանաւորութեամբ և պաշտօնական արտասուօք , զի որպէս ընտրեաց նա զՁեր Վեհափառութիւն պաշտօնեայ հայրենեաց , պաշտպանեսցէ նոյնպէս երկնային իւր զօրութեամբ առ 'ի տանել զամենամեծ և զվսեմ ազգային ամենակարևոր պաշտօնն յորդացանելով 'ի ձեռս բարունակ Հայաստանի լայնածաւալ կառավարութեան մեծի Քահանայապետդ զհաւատարիմ օժանդակ անդամս եկեղեցւոյ որդիս Արարչահաճ. ծաղկեսցի յաւուրս Ձեր արդարութիւն , բազում խաղաղութիւն մինչև կատարեսցի լուսին , և մեծ Քահանայապետդ կեցցէ և մնասցէ ընդ արևու դարս շնորհօք սուրբ Աստուածութեան նորա 'ի պերճազարդ պայծառութիւն և 'ի փառս պարծանաց լրութեան ազգիս :

Նուաստ ծառայ

Ի 13 Փետրվարի 1867 ամի Կ. Պօլիս — Արքեպիսկոպոս Սարգիս Հասան Ջալալեանց :

Վեհափայլ սրբազնասուրբ Հայրապետն ալ հետևեալ կերպիւ պատասխանեց , մաղթելով Աստուծոյ Հայոց ազգին համար՝ սէր , խաղաղութիւն և հնազանդութիւն :

Ս. Էջմիածնի մայր եկեղեցւոյ եւ սինոդի կողմանէ հրաւիրակ գալով ձեր 'ի մայրաքաղաքս եւ հայրապետական խաչն ու գաւազանը բերելով մեզ . . . . արդարեւ խրախոյս եւ զօրավիգն մեր տկարութեան . այս Ս. խաչը որ շատերը զօրացոյց , այս հայրապետական գաւազանը՝ որով մեր երջանկայիշատակ նախորդները հովուեցին Հայկայ գառնուկները , տայք Աստուած՝ որ կարողանայինք հովուել ըստ արժանւոյն զհօտն Տեառն 'ի վայրի դալարւոջ , 'ի մարգագետինս քաղցրութեան Ս. Աւետարանին եւ 'ի ջուրս հանգստեան երանաւէտ խաղաղութեան . . . :

«Արդ՝ կընդունիմ սիրով ձեր ներկայացուցած այս փրկական խաչն եւ գաւազանն հայրապետական . . . այո . . . կընդունիմ ապաւինելով 'ի ճշմարիտ գլուխն եկեղեցւոյ համայն անդամոցս 'ի Քրիստոս , եւ յոյս մեծ ունիմ որ ինքը պիտի հովուէ իւր սեփական ժողովուրդը իմովս տկարութեան ձեռամբ . . . Ուրեմն այս միայն աղաչեմք , այս միայն խնդրեմք Աստուծմէ , որ զօրացուցանէ մեր տկարութիւնը , եւ ազգիս Հայոց համայն պարգեւէ շնորհ , սէր , խաղաղութիւն եւ հնազանդութիւն . . . եւ զձեզ զմեծարոյ հրաւիրակսդ եւ զհանդիսականսդ օրհնեսցէ երկնաւոր օրհնութեամբ":

—Վեհափայլ տէր Գէորգ Ս. կաթողիկոսը անցեալ շաբթու արտաքին գործոց տեսուչ բարձրապատիւ Ֆուատ փաշային այցելութեան երթալէ ետև մեծ տէրութեանց՝ այսինքն Գաղղիոյ , Անգղիոյ և Աւստրիոյ վսեմափայլ դեսպանաց ևս այցելութեան գացեր է . որոնք փութացեր են իրենց փոխադարձ այցելութեամբը պատուել մեր սրբազնասուրբ կաթողիկոսը . Յայտնի է որ Նորին Վեհափայլութեն և Ռուսիոյ վսեմափայլ դեսպանին մէջ պաշտօնական այցելութիւնները՝ ասկէց յառաջ եղած են :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ , 1 ՄԱՐՏ

Կայսերական հրովարտակաւ , Ըրիսթիտի-Պէյ Պալթաճին եկամտից պաշտօնէին օգնական և միանգամայն օսմանեան պանքային տեսուչ անուանեցաւ :

—Եկամտից պաշտօնէին նախորդ օգնական Զամիչեան Յօհաննէս էֆէնտին օսմանեան կայսերական պանքային գլխաւոր համարակալ (մուհասեպէճի) կարգեցաւ փոխանակ Ըղիղ էֆէնտիին , որ եկամտից հաշուոց ատեանին անդամ անուանեցաւ :

—Քիր Եանի Մուսուրուս-Պէյը և քիր Ալէքօ Վօկօրիտիս-Պէյը Արդարութեան բարձրագոյն ատեանին անդամ կարգեցան :

Յունաց ամենապատիւ տէր Գրիգորիոս նորընտիր Պատրիարքը անցեալ ամսոյ 16ին պատիւ ունեցաւ օգոստափառ Սուլթանին ներկայանալու . որ շատ մարդասիրութեամբ ընդունեցաւ զնա և բարեհաճեցաւ Օսմանիէ կարգին առաջին աստիճանի ականակուռ չքանշանը շնորհելու անոր :

Նորին Սրբազնութիւնը , որ կայսերական պալա-

յող իւր 'ի ջուր անդր ասելով : Այլ զինչ այս . բարբ , ահաւոր էր և աղետալի վայրկեանն՝ յորում նաւակք բանի մի երևեցան մերձենալ առ շոգենաւն : Յայնժամ եղան խայտառ օրէնք բնութեան գաղցես 'ի մոռացօնս , չէր այլ ումեք փոյթ զումեք , և անձնիւր ջանայր անձին փրկութեան իւր ասել և եթ : Մեռեալ էին զորով կանձոյն մարդ առ մատաղիկ զաւակունս իւրեանց՝ զորս 'ի գրկաց լքանէին բաղձ մի յառաջ ընկենուլ զանձինս 'ի նաւակսն. այր մոռացեալ էր զկին իւր , և ընկեր զընկեր և եղբայր զեղբայր լքանէր՝ զուն եդեալ անձին փրկութեան : Ճիչ և աղաղակ կանանց և ողորմագին կական որբոց մանկանց՝ 'ի ժամու բաւական էր զսիրտս քարեղէնս անգամ շարժել յարտասուս : Այնինչ դեռ նաւակք ո՛չ հասեալ 'ի նաւն՝ յառաջին՝ յերկրորդ և յերրորդն աստիճանէ իսկ յոր բազումք ելեալ էին յերկիւղէ , խուռն զահավիժէին ամենքին զանձինս անդր . ոմանք յաջողեալ 'ի նաւակսն անկանիլ և բազումք վրիպեալ 'ի գետ անդր հոսելով , և յոլովք 'ի նաւակացն իսկ ծանրաբեռնեալ ամբոխիւ գնային խորասոյզ : Անդ էր տեսանել յայնժամ զբազումս 'ի փափկասուն տիկնանց և գալարաւոր մանկանց յերեսս ջուրց՝ խաղալիկ ամեհի յորձանացն , որք ելևէջս 'ի յատակս անդնդոցն առնելով կողկողագին աղաչէին զօգնութիւն . յորոց ոմանք բարեբաղդք յաջողէին փրկութեան հասանել զերծեալ 'ի նաւակսն , և կէսք պակասեալք յուժոյ և յերկիւղէ սպառեալք՝ յայն ջրային գերեզման անշքաբար զանձինս ծաղէին : Չկնի ո՛չ շատ վայրկենից հասին 'ի վերայ բազմութիւն նաւակք . և աստանօր արժանի էին գովութեան ճիգն և քաջասրտութիւն երիտասարդի նաւաստեաց, որք անձնանուէր աշխատանօք զերծանէին զվտանգեալսն և ածեալ զնոսա 'ի նաւակս իւրեանց 'ի մերձակայ նաւսն՝ զառնային փութով յօգնութիւն այլոց : Մինչ այս մինչ այն՝ միւս շոգենաւ վտանգելոյս անուանեալ «Հաւրայ" լուեալ զարկածիցն փութացաւ յօգնութիւն սորա . այլ աւա՛ղ , չարաբաստ էր և նա . զի ընդ մերձիլն յայդ վտանգաւոր տեղի , և ինքն խորտակեալ սուզաւ՝ բարեբաղդաբար չունելով նաւորդս ինքեան : Յորժամ իբրև մի և կէս ժամու դատարկացաւ խայտառ շոգենաւն 'ի նաւորդաց և բազումք 'ի հոսելոյն 'ի գետ անդր ևս փրկեցան . այլ աւա՛ղ և ո՛չ սակաւք թշուառաբար մատնեցան 'ի կորուստ : Մինչ ցայսօր մարմինք տասանց միայն 'ի հեղձելոցն 'ի յայտ եկեալ են . այլ թիւ կորուսելոցն՝ ըստ համբաւոյ՝ անցանէ զյիսնովք . յորոց մեծ մասն կանայք և մանկունք : Ի հայազգեաց՝ ցաւ է ասել , մեռաւ 'ի վտանգիս պարոն Յով. Սիմէօնեան պատանի միջահասակ ընդ քեռ իւրում 'ի ջանալն զերծուցանել զնա . որոց և ամենախուռն հանդէս յուղարկաւորութեան կատարեցաւ այսօր : Ահա՛ առաւօտ նորոգ տարւոյս յայսպիսի իմն մթացաւ երեկոյ մածեալ 'ի մէգ սգոյ և տրտմութեան . որոյ զառնագին յիշատակ պատմեսցի ո՛չ առանց սաստիկ զգայման 'ի պարագայս ամաց բազմականաց իսկ :

Թ. տէր Ս.

ումն 'ի նաւորդաց «Կալկաթա" շոգենաւու :

Ի Կալկաթա , 'ի 5 Ջանէր 1867 :

տէն յուղարկուած փառաւոր կառքովը Տոլմապաղչէի պալատանքը եկած էր, նոյն կառքով Բարձրագոյն Դուռը գնաց և սովորականէն աւելի պատուով ընդունուեցաւ կառավարութեան գլխաւոր անդամներէն։

—Անցեալ ամսոյ 20ին Պարսից վսեմա. դեսպանը այցելութեան գնաց մեր վեհափառ Ս. կաթողիկոսին, և 25ին փառաւոր հացկերոյթ մի տուաւ 'ի պատիւ Նորին Վեհափառութեանը։

—Վեհափառ Ս. կաթողիկոսը, ամենապատիւ Ս. Պատրիարքը, ազգային երեսփոխանական ժողովոյն ատենապետը, Խառն ժողովոյն ատենապետը և 10ի չափ հայազգի գլխաւորներէն անցեալ ամսոյ 21ին երեկոյին 'ի հացկերոյթ հրաւիրուեցան Ռուսիոյ պալատը, ուր Ռուսաց դեսպան վսեմա. Իգնաթիէֆ զօրապետը բազում յարգանօք և մարդասիրութեամբ պատուեց իր կոչնականները։

—Ազգային երեսփոխանական ժողովը՝ որ անցեալ ամսոյ 10ին և 17ին գումարուելու հրաւիրուած էր, բայց մեծագոյն մասամբ չներկայացաւ, վերջապէս երրորդ հրաւէրին ունկնդրութիւն մատուցանելով անցեալ ամսոյ 24ին ուրբաթ օրը՝ մեծագոյն մասամբ այսինքն 60 հոգիով գումարուեցաւ։ Օրինի համառօտ վիճաբանութեանց, երեսփոխանական ժողովը մասնաժողով մի կազմեց, բաղկացեալ 4 աշխարհական և 4 եկեղեցական անդամներէ։ Այս մասնաժողովոյն պաշտօնը պիտի ըլլայ ծրագիր մի պատրաստել Սսոյ և Աղթամարայ կաթողիկոսաց ընտրութեան եղանակին վերայ, այս Աթոռոց առ մայր Աթոռն և մայր Աթոռոյն առ այս Աթոռներն ունենալու յարաբերութեանց վերայ, նմանապէս մայր Աթոռոյն և Կ. Պօլսոյ պատրիարքարանի մէջ ըլլալու յարաբերութեան վերայ։ Այս ծրագիրը լմննալէ ետև, ընդհանուր ժողովոյն պիտի մատուցուի, որ զինի քննութեան իւր հաւանութեամբը հաստատէ զայն։

—Եգիպտոսի կառավարութեան արտաքին գործոց տեսուչ վսեմափայլ Նուպար փաշան՝ բարձրապատիւ փոխարքային յատուկ մէկ պաշտօնիւը, անցեալ շաբաթ գիշեր հասաւ 'ի մայրաքաղաքս եգիպտական պատերազմական շոգենաւով մը։

—Օգոստափառ Սուլթանը՝ մարդասիրական ողիէ շարժեալ, իւր բժշկապետը Մարքօ փաշան յուղարկեց 'ի Միտիլլի 250.000 ղուրուշ նուէրով, զոր Ն. կայսերական Վեհափառութիւնը հաճեցաւ իւր մասնաւոր գանձէն շնորհելու, յիշեալ կղզւոյն խղճալեաց բաժնուելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա, 4 Մարտ։

Անցեալ ամսոյ 23ին հինգշաբթի երեկոյին ժամը 6 և 7 բոպէին ըստ եւրոպացւոց՝ սաստիկ երկրաշարժ մի պատահեցաւ որ 30 մանրերկրորդի չափ տևեց. տատանումը հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ կըլլար։ Քանի մը բոպէն ետև երկրաշարժը կրկնեցաւ, սակայն թեթև կերպիւ և հետզհետէ ու հետևեալ օրերը տատանումը մէկ քանի անգամ նորոգուեցաւ՝ միշտ թեթև կերպիւ։ Գոհութիւն Աստուծոյ, ամենևին վնաս մի չպատահեցաւ այս սոսկալի դէպքէն. թէպէտև սաստիկ վախը մեծ անհանգստութիւն պատճառեց շատերուն։

—Դժբաղդաբար Միտիլլին հասած լուրերը կըծանուցանեն թէ երկրաշարժը՝ որ գրեթէ միևնոյն ժամանակին և ամենասաստիկ կերպիւ տեղի ունեցեր է յիշեալ կղզւոյն մէջ, մեծամեծ վնասներ պատճառեր է. շատ տուներ, եկեղեցիներ, մզկիթներ և ուրիշ շէնքեր փլեր կամ վնասուեր են. և փլատակաց ներքև մնացողներուն թիւը 400 կամ 500 հոգիի կըհասնի կըսեն։

—Բարձրագոյն Դուռը Միտիլլիի դժբաղդ վիճակը իմանալով՝ փութացաւ հարկաւոր եղած օգնութիւնները ու հազարի չափ վրաններ (չատր) յուղարկել այնտեղ։

—Նահանգիս կառավարիչ վսեմափայլ Սիրէյա փաշան, որուն մարդասիրական զգացմունքը յայտնի է ամենուն, Միտիլլիի խեղճութիւնը լսելուն պէս անմիջապէս 250 վրան և ուրիշ օգնութիւններ յուղարկելու։ Բայց յայտնեց իր մասնաւոր քսակէն տասը հազար ղրուշ յուղարկեց՝ կարօտեալց բաժնուելու համար։

Այլև հօգ տարաւ մասնաժողով մի կազմելու իր նախագահութեամբը, որպէսզի յիշեալ կղզւոյն խղճալեաց համար օգնութիւն ժողվուի և յուղարկուի։ Այս մասնաժողովոյն անդամներն են մեծարգոյ տեարք Ռ. Քէնպերպէհ՝ Անգղիոյ հիւպատոս, Ցրէ. Լաֆոնթէն, Սիւլէյման—Պէյ, հաճի Եղաւ Աբարդալը, Տ. Ամերա,

Քլասօ, Ալէքս. Ճիտի եայլի։ Արդէն բաւական դրամ ժողվուեցաւ, որով ուտելիքի ու հագուստի վերաբերեալ պաշարներ ծախու առնուելով՝ յուղարկուեցան։

—Մեր նաւահանգիստը գտնուող Գաղղիոյ պատերազմական շոգենաւը Բոմէրք կոչուած, նմանապէս Բրուսիոյ պատերազմական շոգենաւը Գրիֆ կոչուած փութացան Միտիլլի երթալու յօգնութիւն խղճալեաց, և անկէց շատ չքաւորներ բերին Իզմիր։

—Մասնաւոր պարահանդէսին համար, որ անցեալ ամսոյ 14ին գիշերը տեղի ունեցաւ 'ի Նպաստ աղքատաց, ընդամենը 221 օսմանեան լիրա ժողվուեցաւ. որոյմէ 136 լիրան պարահանդիսին համար ծախք ըլլալով, մնացեալ 85 լիրան բաժնուեցաւ ամեն ազգի խղճալեաց, առանց խտրութեան կրօնի։

—Փետրուարի 25ին՝ բարեկենդանի շաբաթ գիշերը Իզմիրի Հայ երիտասարդները ծպտեալ պարահանդէս մը տուին համբաւեալ Թեատրոնի մէջ, որ փառաւոր կերպիւ և բարեկարգութեամբ 'ի գործ դրուեցաւ։ Ըստ ոմանց թէ լսելով՝ Հայ տիկինները և օրիորդները եւրոպական վարմունքին հետ հայկական համեստութիւնն ալ ձեռքէ չձգելով՝ բոլոր հանդիսականները զմայլեցուցեր են։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԻԶՄԻՐԷՆ ՂԱՍԱԲԱ ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՅ

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱՑ

ՍԿՍԵԱԼ ՄԱՐՏԻ 18ԷՆ Ն. Թ. 1867

ԲՈՒՌՆՈՎԱՅԻ ՃԻՒՂ

ՀԱՍԱՐԱԿ ՕՐԵՐԸ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Պուռնովա երթալու

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ըստ եւրոպացւոց ժամը 6,35 բոպէին, 7,45ին, 9ին և 12ին.

ԵՐԵԿՈՅԻՆ՝ 3 1/2ին, 5ին. 6ին.

Ամեն շաբաթ երեկոյին արտաքոյ կարգի շոգեկառք պիտի մեկնի Իզմիրէն ժամը 6,30 բոպէին եւ Պուռնովայէն 7,15 բոպէին կ. ե.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ժամը 7,15ին, 8 1/2, 10,10ին, 12.

ԵՐԵԿՈՅԻՆ 2,15ին, 3,15ին, 4,15ին, 6ին.

Իզմիրէն մեկնած շոգեկառքը պիտի վերադառնան միշտ՝ քաղաքէս մեկնելէն կէս ժամ ետքը, բաց 'ի հասարակ օրերը կէսօրին մեկնած շոգեկառքէն, որ պիտի վերադառնայ ժամը 2 1/4ին կէսօրէն ետեւ.

Երթալու և վերադառնալու տոմսակներ

Պիտի տրուին ամեն օր. Իզմիրէն ամեն շոգեկառքով։ Պուռնովայէն հասարակ օրերը կէսօրէն ետեւ եւ կիրակի օրերը՝ բոլոր օրը։

ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ

Առաջին կարգ՝ 8 ղշ. 2րդ կարգ՝ 6 ղշ. 3րդ կարգ՝ 5։

ՂԱՍԱԲԱՅԻ ԳԻԾ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Մենեմէն, Մանիսա, Ղասաբա եւայլն, երթալու համար։

Հասա. օրերը	առաւօտուն	7,20ին	երեկոյին	3,20ին։
Կիրակի օրերը	»	8ին	»	3,20ին։

Ինչ տարեկան վար տղայը չէ պէտք վճարելու. 3էն մինչև 12 տարեկան տղայք կէս գին պէտք վճարեն։

ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ԿԸՏՐՈՒԻՆ

1. ԱՄԵՆ ՕՐ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քօրտէլիոյի, ամեն կարգի։ Իսկ Իզմիրէն, Մենեմէնէն, Մանիսայէն եւ Ղասաբայէն առաջին եւ երկրորդ կարգի տոմսակներ՝ ամեն կայարանաց համար։ Շաբաթ եւ կիրակի օրերը՝ 10 մղոն եւ աւելի հեռաւորութիւն ունեցող կայարաններու համար տրուած տոմսակները՝ մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԻՆ կընդունուին վերադառնալու համար։

2. ԱՄԵՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ԿԷՍՕՐԷՆ ԵՏԵՒ, ինչպէս նաեւ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ, երրորդ կարգի տոմսակներ եւս կըտրուին ամեն կայարաններէն ուրիշ ո՛ր եւ է կայարանի մը համար, միեւնոյն նախընթաց պայմաններով. բայց միայն մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ընդունելի են վերադառնալու համար։

3. Զբօսանաց ընկերութիւններ, 'ի մէջ Իզմիրի, Մենեմէնի, Մանիսայի եւ Ղասաբայի, որոնք 20 հոգիէն պակաս չեն առաջին կարգի համար եւ 30 հոգիէն պակաս չեն երկրորդ կարգի համար, կրնան երթալու եւ վերադառնալու տոմսակներ առնել ԳԱՐՁ ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՈՎ. բայց պէտք է որ 2 օր յառաջ ծանուցանեն Վարչութեան գրատուներուն։

4. Դպրատանց աշակերտներուն եւ վարժապետաց, երբոր բազմութեամբ են, աժան գիներով տոմսակներ կըտրուին ամեն կայարանաց համար։

☞ Ամեն ամսոյ առջի օրէն սկսեալ առաջին կարգի բաժանորդագրութեան (աբօնըման) տոմսակներ կըտրուին 'ի մէջ Իզմիրի եւ Պուռնովայի, ինչպէս նաեւ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քօրտէլիոյի։

ԿԱՅԱՐԱՆԱՑ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐԵԱԼ ԵՆ ԻԶՄԻՐԻ ԺԱՄՈՒՑ ՀԱՄԵՄԱՏ

Իզմիր. 14–26	ՀՐԱՄԱՆԱՒ.
Դեկտեմբեր 1866.	Վարչութեան գրասենեակ։

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

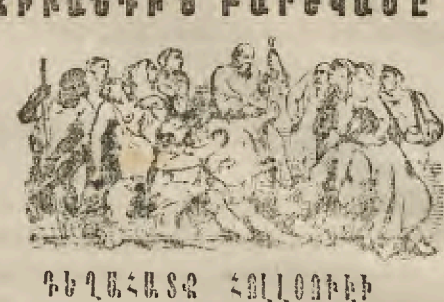

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ՀՈԼԼՕՑԻԻ

ՋՂԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթեմ) շատ յոգնած ըլլալը սոսկալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ դըրգըռութիւնը վշտալի է յոյժ. վասն զի ուր գտնելու է անոր դեղը։ —Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգեէց ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս ատոնց մէ, և ամենևին չխմես. նմանապէս խաղցէ մի խմեր, և անոր տեղ թեթև թէյով (չայ) գոհ եղիր։ Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ առէ, շատ մի կեր և համեմունքէ (պահար) հեռի կեցիր։ Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, միտքդ շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մնանաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար։

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ կըլլանքը շատէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը գտնան մէջքին համապատասխանած մասը, Այսպիսի հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէի դեղահատերը սանուլ տալեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծեղանիւթը չըփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը։ Այս գարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան։

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնել գայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը. որոնք անպարկեշտութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թըլթութիւնը կը վանեն և կը հանեն 'ի լեարդն (ճիգէր), որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն. ջիղերու սաստիկ ձգտման (սպազմ) դէպքերու մէջ աքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լերդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ։

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՋԻՑ (պրօնշիթ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է։ Անոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէի հաչակաւոր դեղահատից միջոցաւ։ Անոնք շուտով կը դարմանեն ալ եան ո՛ր և է ատժամանակեայ անչարժութիւնը, կը թեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու։ Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այս եղանակաւ կը զօրացնեն դրութիւնը (սիսթեմ) ընդդէմ ծխրական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային ախտութեանց։

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԲԱՂՁԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք ո՛ր և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարդարէ և կերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ։

Հոլլօուէի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար։

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մախձային ախտք,	Տեսատեսութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Նոպայքուռն,
Ծխրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տիւտտէ),	Բալախեւն արտի,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոցաւ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզանի,	
Վերնատութիւն,	Նոցի,	Մորթային հիւանդութիւնք,
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	Թիւնք,
Փորացաւ,	Ախրդխտեան ախտք,	Խցողութիւնք։

Այս դեղահատերը, որ կը շինուին Հոլլօուէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կը վաճառուին իւր գործարանը 'ի Լոնտոն, Սթրէնտ կոչուած թաղը Թիւ 244, 'ի գին 1 և 1 1/2 շիլինի, 2 3/4 և 4 1/2 շիլինի տուփը, ըստ մեծութեան տփոց։

Գիտել արժան է որ տալեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով, որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ։ 4

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Գ. Գալֆայեան.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ